

ชาวจีนในตำบลโพธารามช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 8 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

The Chinese in Photharam Subdistrict from the Reign of King Rama V to King Rama VIII of Rattanakosin Era

นพพล รั้วเจริญฤทธิ์กุล*

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับชาวจีนในตำบลโพธารามช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 8 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ชาวจีนได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในตำบลโพธารามเป็นจำนวนมาก โดยได้ตั้งถิ่นฐานย่านวัดโพธารามเป็นแห่งแรกซึ่งเป็นย่านชุมชนตลาดโพธารามมาถึงปัจจุบัน เมื่อชาวจีนตั้งถิ่นฐานของตนเองมั่นคงแล้ว ก็ได้ตั้งศาลเจ้าเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของกลุ่มชาวจีน การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนยังก่อให้เกิดย่านตลาดขึ้นด้วย และจากการที่ตำบลโพธารามมีชาวจีนเข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยมากกว่าตำบลอื่นๆ จึงทำให้ภายในตำบลโพธาราม กลายเป็นที่ตั้งของไชน่าทาวน์ (China town) ซึ่งมีรูปแบบที่อยู่อาศัยเป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมจีน ซึ่งก็คือ บ้านห้องแถว อีกทั้งชาวจีนที่ตำบลโพธารามยังนำขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมมาปฏิบัติ ได้แก่ งานประจำปีหาดทรายโพธารามที่กลายเป็นประเพณีทั้งสิ้นไป

ชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานได้ประกอบอาชีพตามความถนัด คือค้าขายหรือเป็นพ่อค้าคนกลาง เลี้ยงสัตว์ และทำสวนผัก ด้วยความขยันขันแข็งจึงทำให้ชาวจีนมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าชาวไทยพื้นถิ่น ชาวลาว และชาวมอญ ชาวจีนที่ประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจและมีฐานะร่ำรวยได้ขยายบทบาทในการพัฒนาสังคม การศึกษา และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ส่งผลให้กลุ่มชาวจีนในตำบลโพธารามมีสถานะที่โดดเด่นยิ่งขึ้น

ชาวจีนที่มีส่วนในการพัฒนาตำบลโพธารามได้ปฏิบัติตามคตินิยมดั้งเดิมของชาวจีนที่ว่า เมื่อไปอยู่ ณ ที่แห่งใดต้องมีที่อยู่อาศัย เมื่อมีลูกหลานต้องมีสถานที่ให้เรียนหนังสือ และเมื่อตายจากโลกนี้ไปต้องมีสุสานฝังร่างของตนเอง ชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในตำบลโพธาราม ช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 8 ได้สร้างศาลเจ้าถึง 5 แห่ง โรงเจ 3 แห่ง โรงเรียนจีน 1 แห่ง และสุสานจีน 1 แห่ง รวมทั้งให้ความอุปถัมภ์งานสาธารณกุศลด้านต่าง ๆ

คำสำคัญ : ชาวจีน, ตำบลโพธาราม, รัชกาลที่ 5, รัชกาลที่ 8, สมัยรัตนโกสินทร์

ABSTRACT

The research aims to study Chinese in Photharam subdistrict from the reign of King Rama V to King Rama VIII of Rattanakosin era. In the reign of King Chulachomklao. (Rama V), Chinese migration and settlement in the Photharam subdistrict was at its height. They first settled in the area around Photharam Temple and in the Chinese community surrounding Photharam market nowadays. They tended to continue residing in this area up to the present time. After establishing stability in their new lives, the first thing the Chinese did was to erect and maintain a shrine as a community center. Chinese settlement concomitantly encouraged the development

* นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

of markets. In view of the concentration of the Chinese, Photharam subdistrict became a Chinatown. Houses and other accommodations are unique because row houses have been constructed using Chinese architectural techniques. The Chinese in Photharam subdistrict have maintained the practice of Chinese customs and traditions, such as the Photharam Sand Beach Annual Festival.

The Chinese who settled here became occupationally proficient as traders or middle men. They raise live stock and grow vegetables. In view of their hard work and diligence, the Chinese have more and more enhanced their economic condition in invidious comparison to local Thais, Lao, and Mon. The more successful Chinese have become wealthy and expanded their roles so as to encompass social and educational activities and to provide aid in the maintenance of Buddhism, thereby augmenting their social status.

In fostering the development of Photharam subdistrict, the Chinese have conducted themselves in a manner congruent with their original beliefs. That means, they must have a particular residence. When they have children, the children must have venues allowing them to study. When they die, they must have a grave and a place of burial. The Chinese in Photharam subdistrict have constructed five shrines, three fast houses, one Chinese school and one graveyard. They also have subsidized public good.

Keywords : Chinese, Photharam subdistrict, King Rama V, King Rama VIII, Rattanakosin era

บทนำ

ตำบลโพธารามตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เป็นชุมชนที่มีฐานะเป็นอำเภอเมื่อ พ.ศ. 2438 ตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2411-2443) โดยที่พื้นที่บริเวณใกล้เคียงกับตำบลโพธารามในอดีตเคยเป็นชุมชนที่ตั้งหลักแหล่งของมนุษย์สมัยโบราณมาก่อน เช่น ตำบลหนองแกว ตำบลเขาชะงุ้ม ตำบลธรรมเสน เป็นต้น นักโบราณคดีได้สำรวจค้นพบแหล่งโบราณคดี ซึ่งได้ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มแหล่งโบราณคดีในแถบที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลอง¹ จากหลักฐานทางโบราณคดีพอสันนิษฐานได้ว่า พัฒนาการของผู้คนในพื้นที่ใกล้เคียงกับตำบลโพธาราม มีความเป็นมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ต่อมาจนถึงสมัยทวารวดี สมัยลพบุรี สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ การขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคม ที่มีขึ้นตามลำดับในแต่ละสมัยทำให้เกิดเส้นทางคมนาคมติดต่อกันทั้งภายในและภายนอก จากหลักฐานที่นักโบราณคดีได้ค้นพบซากเรือสำเภาจีนและเครื่องถ้วยกระเบื้องจีนสมัยราชวงศ์หมิง (พ.ศ. 1911-2187) ซึ่งเป็นช่วงเวลาตรงกับของไทยสมัยอยุธยา (พ.ศ. 1893-2310) ที่บริเวณท่าน้ำหน้าวัดสมณะ ที่ตำบลบางโตนด อำเภอโพธาราม อาจเป็นหลักฐานส่วนหนึ่งในการบ่งบอกว่าชุมชนริมน้ำในลุ่มแม่น้ำแม่กลองอาจรวมถึงชุมชนตำบลโพธาราม มีการติดต่อกับชายกับจีนในสมัยอยุธยา และคงมีการติดต่อกับชายกับจีนเรื่อยมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ที่การค้าขายกับจีนเฟื่องฟูเป็นอย่างมาก ทำให้มีกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งโดยมีเหตุผลต่างๆ ในการอพยพเข้ามาในภายในพระราชอาณาจักร เช่น การเมืองภายในของประเทศจีน ความอดอยากของชาวจีนที่ทำให้ต้องดิ้นรนหาที่ทำกิน การแสวงหาโชคของชาวจีน และความต้องการแรงงานของทางฝ่ายไทย เป็นต้น

¹ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 1 ราชบุรี, พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรีและจังหวัดราชบุรี (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมานพันธ์, 2544), หน้า 44

ที่ตั้งของตำบลโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี อยู่ทางทิศตะวันตกของประเทศไทย บริเวณลุ่มแม่น้ำแม่กลองซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่ไหลมาจากจังหวัดกาญจนบุรีและไหลเข้าสู่จังหวัดราชบุรี ก่อนที่แม่น้ำแม่กลองจะไหลผ่านตัวเมืองจังหวัดราชบุรี สายน้ำได้ไหลผ่านอำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม จึงทำให้พื้นที่ตำบลโพธารามมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกและการประมง รวมทั้งมีทรัพยากรธรรมชาติอีกมากที่เป็นปัจจัยให้มีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ทางด้านสภาพภูมิศาสตร์ได้ส่งเสริมให้ตำบลโพธารามเป็นชุมชนเศรษฐกิจ เพราะตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองซึ่งเป็นเส้นทางการคมนาคมขนส่งทางน้ำที่สำคัญของภูมิภาคตะวันตก ที่อยู่ระหว่างตรงกลางเมืองราชบุรีกับเมืองกาญจนบุรี ทำให้สามารถติดต่อค้าขายได้โดยสะดวก อีกทั้งตำบลโพธารามยังเป็นเขตติดต่อกับเมืองนครปฐมได้โดยทางบก ปัจจัยเหล่านี้ที่ดึงดูดให้ชาวจีนโพ้นทะเลอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินที่ตำบลโพธาราม

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

การศึกษาเรื่อง บทบาทชาวจีนในตำบลโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 8 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชาวจีนในตำบลโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ในบริบททางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาการตั้งถิ่นฐานของชุมชนท้องถิ่น ในด้านสังคม ได้ศึกษาวิถีชีวิตของชาวจีนในชุมชนตำบลโพธาราม อีกทั้งรวบรวมประเพณีวัฒนธรรมของชาวจีนที่มีการคงอยู่ของอัตลักษณ์ในด้านบทบาทของชาวจีนที่มีต่อตำบลโพธาราม ศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตำบลโพธารามกับกลุ่มชาวจีน ในประเด็นการมีบทบาทสำคัญของชาวจีนในด้านต่าง ๆ โดย

เฉพาะด้านเศรษฐกิจ ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 8 ของสมัยรัตนโกสินทร์ อันส่งผลต่อการเจริญเติบโตของตำบลโพธารามหรือเขตเทศบาลเมืองโพธารามในเวลาต่อมา

ผลการวิจัย

การอพยพของกลุ่มชาวจีนเข้ามาในประเทศไทย สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีเป็นจำนวนมาก สืบเนื่องมาจากสาเหตุที่ได้รับแรงผลักดันจากความลำบากยากแค้นภายในของประเทศจีน คือ ปรากฏการณ์ภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม แผ่นดินไหว และความอดอยากที่เกิดขึ้นภายในประเทศจีน และอีกส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความต้องการแรงงานของทางประเทศไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ช่วงเวลานั้นประเทศไทยได้เกิดการขาดแคลนแรงงานของระบบไพร่ ความที่แรงงานไพร่ภายในประเทศมีไม่เพียงพอกับงานที่เป็นลักษณะงานก่อสร้างสาธารณะประโยชน์ ได้แก่ งานขุดคลอง สร้างถนน สร้างสะพาน สร้างตึกแถว เป็นต้น และในส่วนงานของทางภาคเอกชนนั้นได้มีความต้องการแรงงานด้วยเช่นกัน ได้แก่ งานโรงสีข้าว โรงเลื่อย โรงหีบอ้อย เหมือนแร่ เป็นต้น ดังนั้น ทางภาครัฐจึงมีความยินดีในการต้อนรับแรงงานชาวจีนเข้ามาเป็นแรงงานอย่างไม่มีจำกัด ในช่วงที่ระบบเศรษฐกิจของไทยเริ่มขยายตัวมากขึ้น หลังจากที่ทางภาครัฐได้ทำสนธิสัญญากับหลาย ๆ ประเทศที่เข้ามาขอทำสนธิสัญญาทางด้านการค้าและทางด้านพระราชไมตรี

สำหรับจุดมุ่งหมายที่สำคัญของชาวจีนในการอพยพเข้ามาประเทศไทย คือ เพื่อเป็นกรรมกรหรือก๊อปปี้ขายแรงงานแล้วนำเงินที่ได้ส่งกลับไปให้ทางครอบครัวที่ประเทศจีน³ หรือเมื่อทำงานเก็บเงินได้สักก้อนหนึ่ง แล้วก็จะเดินทางกลับประเทศจีน เหตุผลที่ชาวจีนเลือกอพยพเข้ามาในประเทศไทย เพราะว่าประเทศไทย มีความ

² ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทยมีแม่น้ำทั้งหมด ได้แก่ แม่น้ำภาคี แม่น้ำแควใหญ่หรือแม่น้ำศรีสวัสดิ์ แม่น้ำแควน้อยหรือแม่น้ำไทรโยค แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำเพชรบุรีและแม่น้ำปราณบุรี

³ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันเอเชียศึกษา, ศูนย์จีนศึกษา, ชาวจีนแต่จิวในประเทศไทยและในภูมิภาคอื่นเดิมที่เฉาซัน สมัยที่สองท่าเรือซ่านโถว (พ.ศ. 2403-2492 หรือ ค.ศ. 1860-1949) (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 192.

อุดมสมบูรณ์พื้นที่กว้างขวางพร้อมด้วยทรัพยากร แหล่งน้ำตามธรรมชาติ ชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยสามารถดำรงชีพได้อย่างไม่ลำบากเพียงแต่ชาวจีนมีความขยันและประหยัด ก็มีโอกาสนในการตั้งเนื้อตั้งตัว เป็นเศรษฐีร่ำรวยขึ้นได้ภายในชั่วคนหนึ่งคน⁴ ประกอบกับในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประเทศไทยมีประชากรน้อยมาก จึงเหลือพื้นที่อีกมากมาย เพียงแค่ชาวจีนทำการเพาะปลูกก็สามารถดำรงชีพอยู่ได้รอดตายแล้ว จึงเป็นเหตุให้ชาวจีนอพยพเข้ามาประเทศไทยกันอย่างต่อเนื่อง และตั้งรกรากพร้อมด้วยการเริ่มต้นประกอบอาชีพต่าง ๆ กันในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นเมืองท่าค้าขายสำคัญที่เรือเดินทะเลจากประเทศจีนแล่นเรือมาถึง เมื่อชาวจีนมาอยู่รวมตัวกันในกรุงเทพฯ มากขึ้น จึงมีการกระจายตัวออกไปตามหัวเมืองหรือจังหวัดต่าง ๆ ทั่วทุกภูมิภาคภายในประเทศไทยรวมทั้งตำบลโพธารามด้วย

สำหรับตำบลโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ปรากฏหลักฐานว่ามีชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 เป็นช่วงที่ชาวจีนในตำบลโพธารามได้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ตำบลโพธารามให้มีตลาดเกิดขึ้นอย่างถาวร และยังทำให้ตำบลโพธารามเป็นย่านเศรษฐกิจที่สำคัญบนลุ่มแม่น้ำแม่กลอง เป็นเพราะตำบลโพธารามติดกับแม่น้ำแม่กลองซึ่งเป็นเส้นทางในการเดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีน นอกจากนั้น แม่น้ำแม่กลองยังเป็นเส้นทางการคมนาคมขนส่งสินค้าที่ติดต่อกับกลุ่มชาวไทยพื้นถิ่น ชาวลาว และชาวมอญอีกด้วย ที่ตั้งชุมชนอยู่ตามหมู่บ้านของกลุ่มตนเองอีกด้วย โดยชาวจีนที่

อพยพเข้ามาในตำบลโพธารามเป็นรุ่นแรกๆ ได้ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่บริเวณวัดโพธาราม ตำบลโพธาราม เนื่องจากอยู่ใกล้แม่น้ำแม่กลอง ทำให้สะดวกต่อการคมนาคม การค้าขาย และในภายหลังเมื่อเส้นทางรถไฟมาถึงตำบลโพธาราม ด้านหลังของวัดโพธาราม ยังเป็นที่ตั้งสถานีรถไฟโพธารามอีกด้วย ทำให้ความเป็นชุมชนคนจีนกระจุกตัวอยู่รอบวัดโพธาราม เมื่อมีคนจีนอพยพเข้ามาอยู่เพิ่มมากขึ้น จึงทำให้ชุมชนชาวจีนตำบลโพธารามเกิดเป็นย่านตลาดการค้าขึ้น พื้นที่บริเวณดังกล่าวกลายเป็นพื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจของตำบลโพธาราม โดยในสมัยรัชกาลที่ 5 ตลาดโพธารามได้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม มีร้านค้าและบ้านเรือนของชาวจีนมากมาย ดังมีในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5⁵ ที่ทรงกล่าวถึงตลาดโพธาราม ในภายหลังต่อมาจากการที่มีชาวจีนอพยพเข้ามาอยู่เรื่อยๆ จึงทำให้พื้นที่ทางเศรษฐกิจของตำบลโพธารามได้เกิดเป็นย่านตลาดถึง 3 ตลาด ได้แก่ ตลาดบน ตลาดกลาง และตลาดล่าง ซึ่งในภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เศรษฐกิจของตำบลโพธารามได้ซบเซาลง จึงทำให้ร้านค้าต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในย่านตลาดบนและย่านตลาดล่างได้ปิดตัวลงเกือบหมดตลาดคงเหลือแต่ตลาดกลาง ซึ่งเป็นย่านตลาดแห่งแรกของตำบลโพธารามที่ยังคงอยู่ปรากฏมาถึงปัจจุบัน

การเข้าตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในตำบลโพธาราม ยังปรากฏร่องรอยที่สำคัญ ได้แก่ ศาลเจ้า ที่ชาวจีนได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เพราะเมื่อชาวจีนไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ไหนต้องสร้างศาลเจ้าหรือโรงเจ และยังสามารถบ่งชี้ได้ว่าเป็นชาวจีนกลุ่มภาษาใด ชาวจีนที่ตำบลโพธารามก็เช่นเดียวกัน โดยศาลเจ้าที่เก่าแก่ที่สุดในตำบลโพธาราม คือ ศาลเจ้าปู่เถา

⁴ พรพรรณ จันทโรนานนท์, อุดมการณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในโพธาราม: การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2554), หน้า 195.

⁵ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสไทรโยค (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์องค์การการค้าของคุรุสภา, 2504), หน้า 194.

กง-ปุงเต่ามา ส่วนโรงเจที่เก่าแก่ที่สุด ได้แก่ โรงเจซุ่นเทียนตัว สร้างโดยกลุ่มชาวจีนแต้จิ๋วซึ่งเป็นชาวจีนกลุ่มใหญ่ที่มีจำนวนมากที่สุดจากในการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในตำบลโพธาราม รองลงมาได้แก่ชาวจีนไหหลำ ปรากฏสร้างศาลเจ้าแม่ทับทิม หรือศาลเจ้าจ้วยบ้อเนี้ย ที่เป็นสิ่งชาวจีนไหหลำให้ความเคารพนับถือมาก ส่วนชาวจีน ชาวจีนฮากา (แคะ) มีจำนวนไม่มากคงอยู่อาศัยปะปนไปกับชาวจีนแต้จิ๋วและชาวจีนกวางตุ้งที่มีจำนวนน้อยที่สุด คงอยู่ปะปนกับชาวจีนแต้จิ๋วเหมือนกัน

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของมีชาวจีนบางส่วนได้นำอาชีพดั้งเดิมจากประเทศจีนมาประกอบอาชีพค้าขายในตำบลโพธาราม ได้แก่ การทำซาลาเปา การทำเต้าหู้ การดองหัวไชโป้ว การทำน้ำปลา การทำซีอิ๊ว เป็นต้น อีกทั้งชาวจีนมีความถนัดด้านการค้าขายหรือแลกเปลี่ยนสินค้า คือ การเอาสินค้าเครื่องใช้ เช่น น้ำมันก๊าด ถ้วยชาม ไปแลกเปลี่ยนกับข้าวเปลือกกับชาวไทยพื้นถิ่น ชาวลาวและชาวมอญ ซึ่งประกอบอาชีพทำนาปลูกข้าวกันเป็นส่วนใหญ่ เมื่อชาวจีนได้ข้าวเปลือกมาแล้วก็นำไปต่อให้กับโรงสีอีกทอดหนึ่ง จากการที่ชาวจีนเป็นพ่อค้าคนกลางเลยทำให้มีกำไรที่ประกอบธุรกิจค้าขายเลยทำให้ชาวจีนในตำบลโพธารามมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และมีบทบาททางเศรษฐกิจขึ้นมา จนเกิดเป็นตระกูลชาวจีนที่ร่ำรวยในตำบลโพธาราม ที่มีต้นตระกูลเป็นชาวจีนโพ้นทะเลอพยพ

จากบทบาททางเศรษฐกิจดังที่กล่าวมาทำให้ชาวจีนมีบทบาททางสังคมด้วย โดยกลุ่มชาวจีนที่มีฐานะดีได้กลายเป็นผู้มีบทบาทต่อความเจริญให้ทางอำเภอ ได้แก่ ด้านการสาธารณสุขของกลุ่มชาวจีนในตำบลโพธารามได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เช่น บริจาคเงินบำรุงวัดโพธารามหรือแม้แต่ได้ให้ความร่วมมือช่วยเหลือกิจการของทางราชการ เช่น ร่วมกันออกแรงหรือออกเงินสร้างถนนและสะพานเพื่อเป็นประโยชน์ให้บ้านเมืองที่ตำบลโพธารามมีความเจริญขึ้น ด้าน

การศึกษาชาวจีนในตำบลโพธารามได้สนับสนุนทั้งโรงเรียนของทางราชการ คือ โรงเรียนประจำอำเภอโพธารามและโรงเรียนจีนที่กลุ่มชาวจีนร่วมกันก่อตั้งขึ้นมา⁶ ด้านการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมจีนที่ชาวจีนยังคงปฏิบัติตามธรรมเนียมจีนจนกลายเป็นส่วนหนึ่งที่ลูกหลานชาวจีนที่ตำบลโพธารามยังสืบสานธรรมเนียมมาจนถึงทุกวันนี้ เช่น การไหว้เทศกาลตรุษจีน สารทจีน แข็งเม็ง เป็นต้น

นอกจากนี้ ในการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในตำบลโพธารามยังปรากฏการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยตามรูปแบบวัฒนธรรมทางสถาปัตยกรรมจีน คือ การสร้างศาลเจ้า โรงเจ และการสร้างบ้านห้องแถวต่อติดกันยาว ๆ หรือบ้านคหบดีชาวจีนที่มีฐานะร่ำรวยในตำบลโพธารามที่ปรากฏอิทธิพลคตินิยมวัฒนธรรมจีน

สรุปผลการวิจัย

ตำบลโพธารามเป็นที่ตั้งศูนย์กลางของทางราชการโดยมีพัฒนาการมาจากการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนที่เอื้ออำนวยให้เกิดเป็นลักษณะย่านชุมชนตลาดของกลุ่มชาวจีนขึ้นมา จนในภายหลังชุมชนดังกล่าวได้กลายมาเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่ เพราะตำบลโพธารามได้มีสภาพเป็นเมืองท่าค้าขายที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจ เป็นทั้งสถานที่แลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้า ตลอดจนเป็นจุดจอดพักเรือสินค้าขึ้นที่ล่องกรุงเทพฯ กับชุมชนต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ได้แก่ ชุมชนในเมืองกาญจนบุรี เมืองราชบุรีและเมืองสมุทรสงคราม ที่นำสิ่งของมาซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนกันในตลาดโพธาราม ด้วยเหตุดังนี้ จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวจีนที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัยในตำบลโพธาราม แล้วดำเนินการประกอบอาชีพได้สะดวกมีฐานะทางเศรษฐกิจดี ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 5 ตลาดโพธารามได้เกิดเป็นย่านตลาดการค้าที่เจริญเติบโตมาก อาจเป็นผลมาจากหลัง

⁶ สราวุธ สุภัทร และเสวก สุบรรณเกตุ, *ชุมชนชาวจีนในโพธาราม* (ราชบุรี: สำนักพิมพ์-ธรรมรักษ์การพิมพ์, 2548), หน้า 94.

สนธิสัญญาเบาว์ริงใน พ.ศ. 2398 บ้านเมืองและเศรษฐกิจของประเทศได้ขยายตัวมากทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยเมืองราชบุรีซึ่งเป็นอีกแหล่งหนึ่งที่เพาะปลูกข้าวกันมาก จึงทำให้ชุมชนต่าง ๆ ภายในเมืองราชบุรี รวมไปถึงตำบลโพธารามที่ได้รับผลกระทบมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น

ชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในตำบลโพธาราม เป็นผู้มีบทบาททางเศรษฐกิจแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพาณิชย์กรรม ตั้งแต่ชาวจีนเริ่มอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในตำบลโพธารามสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งมีทั้งการค้าภายในตำบลโพธารามและชุมชนรอบๆ ตำบลโพธารามโดยชาวจีนเป็นทั้งนายทุนเจ้าของกิจการ พ่อค้าเร่ พ่อค้าย่อย และพ่อค้าคนกลาง ทำให้ชุมชนตำบลโพธารามได้เกิดเป็นย่านตลาดการค้าที่สำคัญที่ทำให้มีผู้คนต่างถิ่นเข้ามาค้าขาย เพราะตลาดการค้าในตำบลโพธารามอยู่ติดกับริมแม่น้ำแม่กลองซึ่งสะดวกแก่การสัญจรกับชุมชนต่างๆ ที่อยู่โดยรอบตำบลโพธารามและห่างออกไป

ด้านเกษตรกรรม ในระยะเริ่มแรกที่ชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่ตำบลโพธาราม ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น นอกจากจะมีชาวจีนทำกิจการค้าขายแล้วยังมีชาวจีนที่นิยมประกอบอาชีพเพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ เพราะตำบลโพธารามมีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์โดยแหล่งเพาะปลูกพืชของชาวจีนที่ตำบลโพธาราม คือ บริเวณพื้นที่ชายหาดทรายริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง

ด้านอุตสาหกรรม หลังจากสนธิสัญญาเบาว์ริง อุตสาหกรรมของตำบลโพธาราม เช่น น้ำตาลไม่เป็นที่นิยมอีกต่อไปอีก ทั้งรัฐบาลได้ส่งเสริมให้ข้าวเป็นสินค้าส่งออก ทำให้ผู้คนนิยมทำ

นาปลูกข้าวกันมากโดยเฉพาะพื้นที่รอบ ๆ ตำบลโพธาราม ประกอบไปด้วยชาวไทยพื้นถิ่น ชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนเข้ามา และชาวมอญที่อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ต่างได้ประกอบอาชีพทำนาปลูกข้าวเป็นหลัก เมื่อต้นข้าวออกรวงเก็บเกี่ยวเป็นข้าวเปลือกจะมีชาวจีนที่อยู่ในตำบลโพธารามเป็นพ่อค้าคนกลาง หรืออาจเป็นพ่อค้าเร่ไปทำการซื้อข้าวเปลือก หรือแลกเอาข้าวเปลือกมาขายให้กับทางโรงสีข้าว ซึ่งเจ้าของโรงสีข้าวเกือบทั้งหมดเป็นชาวจีน นอกจากนั้นตำบลโพธารามยังเป็นที่ตั้งย่านโรงงานน้ำปลา เพราะในแม่น้ำแม่กลองมีปลาสร้อยอุดมสมบูรณ์มาก ประกอบกับชาวจีนมีความถนัดในการหมักน้ำปลา ชาวจีนในตำบลโพธารามจึงนิยมกันตั้งโรงงานน้ำปลากันมาก ต่อมาภายหลังอุตสาหกรรมที่ชาวจีนในตำบลโพธาราม นิยมประกอบเป็นธุรกิจ คือ โรงงานทำที่นอนยัดนุ่นหรือที่นอนฟูก เพราะพื้นที่ตำบลต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกับตำบลโพธารามเป็นแหล่งที่มีต้นนุ่นมาก

อาจกล่าวสรุปได้ว่า บทบาทต่างๆ ของกลุ่มชาวจีนที่เกิดขึ้นจากการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในตำบลโพธาราม นอกจากเป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ให้เกิดขึ้นภายในตำบลโพธารามแล้วยังเป็นส่วนสำคัญของการสร้างความเจริญรุ่งเรืองจนทำให้ตำบลโพธาราม เป็นศูนย์กลางของราชการคือเป็นที่ตั้งอำเภอโพธาราม และเป็นศูนย์กลางของทางด้านเศรษฐกิจในท้องถิ่นกับผู้คนในอำเภอทั้งหมด นับเป็นผลที่เกิดขึ้นจากชาวจีนในตำบลโพธารามที่อพยพเข้ามาภายในตำบลโพธาราม สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 8 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

เอกสารอ้างอิง

- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2504). พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสไทรโยค. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์องค์การค้ำของคุรุสภา.
- พรพรรณ จันทโรนานนท์. (2554). อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนใน โพนาราม: การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สถาบันเอเชียศึกษา ศูนย์จีนศึกษา. (2539). ชาวจีนแต่จิวในประเทศไทยและในภูมิภาคเดนมาร์กที่เฉาซัน สมัยที่สองท่าเรือชานโถว (พ.ศ. 2403-2492 หรือ ค.ศ. 1860-1949). กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สรายุทธ สุกีธ และเสวก สุบรรณเกตุ. (2548). ชุมชนชาวจีนในโพธาราม. ราชบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมรักษ์ การพิมพ์.
- สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 1 ราชบุรี. (2544). พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติราชบุรี และจังหวัดราชบุรี. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมาพันธ์.